

Урош В. Шуваковић^[1]

Милојица М. Шутовић

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској
Митровици

Филозофски факултет Косовска Митровица

Србија

Оригинални научни рад

УДК: 316.43:930.85

ХУМАНИСТИЧКИ ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ КАО ПРЕТПОСТАВКА ОПСТАНКА ЉУДСКЕ КУЛТУРЕ

Сажетак: У истраживању се полази од става да култура не обухвата само духовну, већ и материјалну културу, те да су традиција и прогрес два основна елемента културе као друштвене појаве.

У савременом добу, од настанка капитализма, друштвени развој се исказивао кроз пораст профита (*BDP per capita*). Ово мерило јесте значајно, али не може да буде једино. Наиме, јасно се показује да материјални развој друштва мерен само профитом, почиње да угрожава опстанак Човечанства, па тиме и опстанак људске културе на Земљи (нпр. климатске промене). Техничко-технолошки прогрес не може да води културном напретку уколико угрожава животе људи, о чему најбоље сведоче истраживања из области екологије и, посебно, социјалне екологије. Зато је важно да се друштвени развој вредносно оријентише - хуманистички, у складу са стварним потребама Човека, а не само у складу са идејом о „згртању богатства“ (Маркс), чиме би се суштински изменио културни образац савременог светског друштва.

Кључне речи: друштвени развој, хуманистичка вредносна оријентација, култура.

„У развијеним земљама напредак се не може више изједначавати с привредним растом. Када се достигне одређени ниво богатства, привредни раст није више у високој корелацији са широким критеријумим квалитета живота...каква је сврха претварати привредни раст у фетиш, ако он у великој мери погоршава, а не побољшава, квалитет живота?“

(Гиденс, 2010: 17)

^[1] uros-s@eunet.rs; sutovicm@gmail.com

Будући да је „многозначност карактеристика културе од самог почетка увођења те речи у хуманистику“ (Клосковска, 2005: 9), што потврђује и до сада безброј пута навођено истраживање Кребера (A.L.Kroeber) и Клакхона (C. Kluckhohn) објављено далеке 1963. у коме су они утврдили постојање више од 160 дефиниција културе, са преко 250 њених одредница, уверени да је тај број за протеклих пола века могао да буде само повећан, на почетку овог рада дајемо оно схватање појма култура кога ћемо се у раду држати. Ми, дакле, прихватамо једну интегралну дефиницију културе коју је дао професор Милош Илић (1991: 13), а која под овим појмом обухвата „скуп свих оних процеса, промена и творевина које су настале као последица материјалне и духовне интервенције људског друштва (у природи, друштву и мишљењу). А основни смисао културе састоји се у томе да олакша одржање, продужење и напредак људског друштва“. Што се тиче броја различитих схватања (дефиниција) културе, и З. Голубовић подвлачи полисемантичност овог појма, који се јавља, према њеном схватању, у два вида: једнини, култура, при чему се под њом разуме „људски род као целина и означава оне елементе који повезују све људе као људска бића“ и у множини, културе, „које изражавају специфичност културне традиције неког народа и међусобно раздвајају људе као припаднике одређене заједнице“ (2007: 269)^[2].

^[2] Сматрамо да З. Голубовић сасвим неоправдано и редуccionистички традицију везује за „специфичност културне традиције неког народа“ која „раздваја људе као припаднике одређене заједнице“, иако су без сумње те специфичности изузетно важне нарочито када се разматрају идентитети појединачних народа. Међутим, традиција може бити и наднародна, наднационална, нпр. европска или англо-саксонска или, уосталом, универзална. Зар нпр. дочек Нове године не представља традицију која далеко премашује националне границе, без обзира на разлике у ритуалима и датуму њеног дочека? Зар две правничке традиције - европско-континентална (римска) и англо-саксонска не превазилазе оквире једног народа? Зар ће неко данас да тврди да су вредности француске буржоаске револуције - слобода, једнакост, братство - остале само француске вредности и тиме само део француске традиције или су, заправо, постале европска политкултурна тековина? Уосталом, већ су одавно објављене и књиге о „идејама које су освојиле свет“ (Манделбаум, 2004) и за које се управо и тврди да су постале - универзалне људске тековине. У случају оваквог редуccionистичког схватања традиције, нужно је увести и трећу компоненту - културно наслеђе „које прелази с генерације на генерацију - наравно, увек обогаћено све новијим тековинама - чува и преноси све оно значајно и трајно што је човечанство на свим подручјима друштвене праксе, од привреде до културе у ужем значењу речи, створило у току своје дуге историје“ (Горичар, 1974: 277-278). Дакле, Голубовић под „културном традицијом“ разуме само оно што је везано за специфичност једног народа, а Горичар под „културним наслеђем“ само оно што је везано за човечанство. С друге стране, ако је нешто универзална вредност, то онда значи да она постоји, на одређен, конкретан начин, и у вредносном систему сваког народа, а преко њега и појединца, у складу са логичким правилом да универзално у појединачном може постојати само путем посебног. Нама се чини, међутим, да је разликовање ових појмова непотребно,

Лако се уочава да се Илићевом дефиницијом обухвата и оно што је у теорији називано духовном и оно што је називано материјалном културом, уз истовремено њено схватање као развојне категорије која је је изразито хуманистички оријентисана. И сам Илић указује да се из дефиниције искључују „сви они процеси и творевине које немају за циљ или не доприносе, без обзира на циљ, олакшању или одржању људске врсте“ (Илић, Исто). Овакав, вредносни елемент у одређењу појма културе је неизбежан, из простог разлога што је култура људска, друштвена творевина. Само је човек тај који, у друштву, развија културу, углавном у складу са одговарајућим ступњем развоја производних снага и на њима заснованим производним односима.

Традиција представља ону компоненту која омогућује преношење културних тековина с покољења на ново покољење. Човек то чини кроз социјализацију од раног детињства па све до краја живота. И управо је та чињеница она која обезбеђује културни континуитет (традицију, баштину) током дугих временских периода. Свакако, некада је очување културне традиције било ствар неорганизованог друштва, а у савременом добу то постоје брига државе, у другој половини XX века и наддржавних организација (нпр. UNESCO).

Прогрес, представља другу компоненту културе. Ако је задатак културне традиције да очува прошло и/или постојеће, културни прогрес је тај који унапређује. Да није тог прогреса, ми бисмо још увек били на нивоу Ризмановог (D.Risman, 2006) традицијом усмереног друштва у коме доминира орална комуникација међу његовим припадницима, а не масмедијског, и чак виртуелног, комуницирања у информацијском друштву које карактерише XXI век. Према томе, културни прогрес не треба да се посматра увек као антагонизиран са традицијом, већ он може да представља и средство којим се чува културна баштина (нпр. рестаурација и конзервирање споменика културе данас су много усавршенији него у прошлости, медијуми, рецимо Blue Ray носач записа, на којима се бележе разни подаци су дуготрајнији од папируса и самим тим омогућују њихово трајније чување итд). Осим тога, оно што данас представља културни прогрес, уколико се одржи у будућим временима, има потенцијал да прерасте у традицију^[3]. Стога је Илић у праву када констатује да су културна уколико се појам културне традиције схвата у свом уобичајеном значењу, а уколико се жели повезати са неким конкретним народом, онда се то и спецификује. У том значењу, постаје јасно да није традиција само та која раздваја, већ у одређеном смислу она може и да спаја.

^[3] Јулијански календар, који је ступио на снагу 45. године п.н.е. одлуком Јулија Цезара представљао је реформисани римски календар и био је прогресивнији

традиција и културни прогрес „две компоненте [које се] узајамно дијалектички прожимају и предпостављају“ (Исто: 18). Он, позивајући се на Wilson-a Wallis-a и његова истраживања закључује како прогрес искључује временску перспективу. „Не мора све оно што је новије самим тим да буде и прогресивније“, констатује он, уз указивање да је прогрес заправо аксиолошка категорија и да је његова „највиша вредност садржана у хуманизовању људи и све снажнијем развијању људске слободе“ (Исто: 21, 19), при чему свакако не треба сметнути с ума да људска слобода не представља само слободу од већ и слободу за. Овде посебно желимо да подвучемо значај слободе за, пошто се појам слободе често редукује само на слободу од. Таква слобода је, међутим, недовољна^[4]. Истински хуманизам и на њему заснован културни прогрес претпоставља слободу за која човеку омогућује

у односу на њега пошто је значио мање кашњење у рачунању времена у односу на природно време. Грегоријански календар, који је донео папа Гргур XIII 1582. такође је био прогресивнији у односу на претходни јулијански у погледу своје прецизности. Када су државе прихватиле грегоријански календар, многе православне цркве су задржале јулијански, међу њима и Српска православна црква. Тако је код Срба зачет и културни народно-верски обичај слављења две нове године: 31 децембра (званичне, по грегоријанском календару) и 13. јануара (незваничне, црквене, у народну назване Српске нове године, по јулијанском календару). У времену социјалистичке Југославије, прослава ове друге Нове године је посматрана - благо речено - као реакционарни чин „великосрба“, који је и санкционисан. Тако је, заправо, и дошло до снажења традиције слављења Српске нове године, као отпора према забрани нечега што се сматрало специфичношћу у културној (етничкој, мање верској) традицији.

^[4] Слобода од најчешће значи замену једног облика експлоатације другим, замену врсте људских права која су ускраћена, а не омогућавање уживања свих оних права и слобода којима човек тежи или, бар, оних која су кодификована. Тако су, нпр. у реаласоцијалистичким системима била ускраћивана политичка права (слобода удруживања, слобода штампе, окупљања итд.), али је била развијена палета социјално-економских права радника (гарантовано стално запослење, бесплатно образовање, бесплатна здравствена заштита, гранатован плаћени годишњи одмор, осомочасовно радно време, права радника на управљање предузећима што је посебно било развијено у југословенском самоуправљању итд.). Транзиција је донела обрт: „грађани су добили формалне политичке слободе и права у лику 'Хајд-парк' демократије, а изгубили социјална права и људско достојанство“ (Митровић, 2009: 7). До сличног закључка је дошао и Б. Милошевић анализирајући начело флексибилности организације рада у условима глобализацијске транзиције засноване на неолибералној идеологији. „Флексибилност“ у подређивању индивидуално расположивог времена потребама организације доводи до повећања несигурности запослених у организацији (због све веће конкуренције међу запосленима) и до њиховог разумевања посла као нечег што је привремено, повремено и лако промеливо. То су само неки показатељи промена у организовању рада, од којих већина указује на опстајање неједнаке расподеле моћи између појединих актера у организационој структури; што се огледа у чињеници да те промене остављају лошије последице по оне актере који се налазе у средишти процеса рада организације, него по њихове власнике и менаџере“ (Милошевић, 2013: 217).

не само то да није окован у ланце, већ му пружа и могућности да се истински ангажује зарад остваривања одређених вредности и идеала које добровољно прихвата као сопствене.

Наш рад је, међутим, сконцентрисан не толико на питање односа културне традиције и прогреса, колико на питање да ли је сваки развој - напредак? Прихватајући Илићеву дефиницију и хуманистички циљ културе који јој је инхерентан, ми смо практично изнели став који заступамо и чију ћемо исправност у наставку текста доказивати, указујући на слабости и опасности по опстанак људске културе услед прихавања других схватања која ово не узимају у обзир.

У капитализму се друштвени напредак углавном посматра кроз раст бруто друштвеног производа (БДП^[5]). Његов раст је императив успешности, што је и разумљиво с обзиром на чињеницу да је оплодња капитала и стварање профита оно што је есенцијални мотив и *conditio sine qua non* постојања капитализма, без обзира на ком се ступњу развоја он налазио: од либералног до глобалног. Чак се може рећи и то да је и свака наредна фаза капитализма и била проузрокована омогућавањем вишег раста профита (Зиновијев, 2002: 94-99), па тако многи социолози, који инсистирају на економској димензији глобализације, указују да је она „смислен начин да се створи простор мирним путем за умножавање (оплођавање) новца“ (Д.Ж.Марковић, 2008: 17). Дакле, услов раста БДП-а јесте максимизација производње и услуга које се износе на тржиште, што заправо значи да је економски критеријум једини критеријум друштвеног напретка. За економисте је ово констатација и данас углавном непроблематична, међутим за научнике из других области, укључујући и оне економисте који имају неортодоксан приступ, она је доведена у питање.

Питањем појмљења друштвеног развоја бавио се и наш академик Радомир Лукић. Он указује на два значења термина развој: у првом значењу, то може бити синоним за кретање, мењање друштва, док у другом то кретање или мењање је позитивно усмерно и означава „повећавање, умножавање, усавршавање оног што се развија, тј. оних особина или елемената који се развијају и стварање нових елемената који нису ни постојали“ (Лукић, 1995: 347-348). У вези са овим другим значењем, Лукић друштвени развој повезује с појмовима напретка (прогреса) и назапка, те са објективним и субјективним

^[5] Овај индекс обухвата укупну тржишну вредност свих роба и услуга у једној земљи у једној календарској години. Може се изражавати на два начина: укупно (за једну државу или, у новије време, за групу држава попут ЕУ) и по глави становника *per capita* неке државе.

схватањем напретка. Он, тако указује да је објективни напредак заиста „повећање постојећег и стварање новог, још непостојећег, уз очување, у већој или мањој мери, и постојећег“ (Исто: 348). Међутим, Лукић инсистира да се напредак може исправно схатити само субјективно, у свом телеолошком значењу. „Напретком означавамо развој који нас приближава нашем одређеном циљу...Према томе, напредак друштва састоји се у приближавању оном стању које означавамо као пожељно, као нешто што вреди, што треба остварити“ (Исто: 348)^[6]. Супротно овом је назадак, схваћен као удаљење од циља коме се тежи. Сличног је становишта и академик Михаило Марковић: „Мерила прогреса су чисто људска. Оно што са становишта човека, с обзиром на неку људску сврху, представља резултат прогреса, објективно, по себи, нема никакву одређену вредност“ (1994: 206). Из оваквог субјективног схватања друштвеног прогреса, следило би да се једно друштво може развијати, а да при том не напредује. Пример за то је технички развој нуклеарног наоружања, што уколико узмемо као претпоставку да је универзални циљ постојање мира у свету, никако не представља друштвени напредак, већ опасност - значи назадак - по Човечанство. Или, уколико нам је циљ да обезбедимо енергију која нам је неопходна за покретање привреде и за уопште живот савременог човека, напредак неће бити уколико у ту сврху модернизујемо и користимо тако осавремењена средства за експлоатацију фосилних горива чија употреба наноси велику штету природи и доводи до великих климатских промена. То ће представљати само развој, док ће друштвени напредак значити изналажење и коришћење „чистих“ технологија прераде обновљивих енергетских ресурса (нпр. соларна и еолска енергија)^[7]. „Промена климе, примера ради, јесте производ

^[6] Нпр. политичка класа је као глобални друштвени циљ Србије прогласила прикључење Европској унији и, готово свакодневно, слушамо изјаве о томе колико смо постигли „у процесу напретка евроинтеграција“. Друштва која су остварила тај циљ више то не третирају као напредак, већ постављају неке друге циљеве или се, чак, веома критички односе према чланству у ЕУ, с наговештајима да ће њихови грађани референдумски одлучивати о останку државе у њеном саставу (пример Велике Британије).

^[7] Уместо термина развој и напредак, данас су чешће у употреби термини раст и развој, при чему се овом другом често додаје и епитет „одрживи“. Неспорно је да је раст везан за увећање БДП-а, односно за повећање материјалне производње једног друштва и тиме за пораст његовог материјалног благостања. Дакле, произведена вредност свих добара може расти, а да то ипак не представља (или непропорционално представља) друштвени развој, као што то примећује и Гиденс у цитату на почетку овог рада. Друштвени развој мора у себе да укључи и вредносну компоненту напретка. Зато је он субјективно-објективан и мора се дијалектички разумети. „Само у оквиру поимања друштвеног развоја и као усмереног процеса могу се замислити ефикасни критеријуми за оцену достигнутих резултата и циљева делатности човека у будућности.

успешне индустријализације, која систематски занемарује своје последице по природу и човека...модерно друштво није болесно од својих пораза, него од својих победа...И озонска рупа и чак нуклеарна опасност јесу `споредни ефекти` научно-техничких тријумфа“ (Бек, 2011: 23, 43).

Лукић, без обзира што указује на субјективно схватање појма напретка - у зависности од тога шта је циљ - објашњава да се друштвени напредак може објективизирати, ако се под овим појмом обухвати „оно што већина друштава и људи у друштву сматра таквим“ (Исто: 349). Он као несумњиве циљеве већине друштава и већине људи утврђује: а) што дужи живот већине људи; б) што бољи, у смислу „са што више материјалних и духовних производа“ живот већине људи; в) раст броја становника, г) стварање таквог „друштвеног уређења које и стварно сваком становнику омогућава да добије сразмерно све више ових производа и тиме све дуже и све боље живи“ (Исто: 349). Према томе, академик Лукић врло јасно указује да прост пораст производње, профита, у крајњем БДП-а *per capita*, не значи друштвени прогрес, уколико то није праћено растом квалитета живота већине људи у друштву, праведнијом друштвеном расподелом и растом броја људи.

Суштински, на основу сличних критеријума које је користио Лукић још у првом издању својих „Основа социологије“ (1959) да би објективизирао друштвени прогрес, двојица економиста - Пакистанац Mahbub ul Haq и Индус Amartya Sen конструисали су *Human Development Index* (HDI, Индекс напретка човечанства), који је прихваћен од одговарајуће агенције ОУН - UNDP 1990. Од тада закључно са 2010. овај показатељ се заснива на комбинацији три важна елемента, и то: очекивано трајање живота на рођењу

Људске потребе треба схватати историјски, као променљиве величине које се развијају зависно од затечених услова, али и саме ситуације њиховог активног мењања. Говор о људским потребама имплицира да постоје неки универзални, нужни услови живота који морају да буду задовољени да би једно биће могло да постоји и функционише као људско“ (В. Вратуша, 2007: 482). Иста ауторка указује друштвени развој јесте „историјски процес уклањања социоструктурних препрека на путу потпунијег задовољавања свестраних потреба сваког појединца“, при чему сам појам представља „след међузависних структуралних, постепених или наглих промена у свим сферама друштвеног живота које производи детерминисано-детерминишућа делатност људи, усмерена на очување или преобликовање постојећих, односно успостављање нових друштвених ситуација и околности, најпогоднијих за задовољење њихових потреба“ (Исто). Када је реч о одрживом развоју, он је концептуално повезан и са еколошким критеријумима, као значајним елементом људских потреба. Такав развој „омогућава унапређивање техничко-технолошке основе рада, пораст друштвеног богатства и благостања људи уз истовремено очување животне средине за опстанак садашњих и будућих генерација“ (Д.Ж.Марковић, 2005: 401).

(индекс здравља становништва и дуговечности), комбиновани индекс писмености одраслог становништва (2/3 индекса) и нивоа образовања становништва - од основног до високог (1/3 индекса) и животног стандарда становништва израженог кроз природни логаритам БДП *per capita* и паритета куповне моћи. С почетком друге деценије XXI века UNDP модификује свој показатељ, HDI и то тако што он представља сложен индекс настао комбинациојом очекиваног трајања живота, индекса образовања (и то формалног образовања мереног бројем година које је двадесетпетогодишњак или старији од њега провео школујући се и бројем година за које се очекује да ће их на школовању провести петогодишње дете) и индекса БДП према паритету куповне моћи по становнику. Као што се види, HDI уважава неке показатеље квалитета живота (дуговечност, образовање, куповну моћ становништва) као индикаторе друштвеног прогреса - напретка.

И Гиденсконстатује да је „критика БДП као критеријума благостања одавно присутна“, залажући се за примену ширих критеријума ради објективизације напретка (2010: 83). С тим у вези он указује на Прави показатељ благостања (ППИ, енгл. *Genuine Progress Indicator, GPI*), наводећи да су његови творци John Talberth и Clifford Cobb. Гиденс наводи како овај индекс „полази од сличних критеријума потрошње као и БДП, али узима у обзир чиниоце попут расподеле дохотка, вредности добровољног рада и рада у домаћинствима, криминала и загађивања животне средине“ (Исто). Заиста у савременом свету, ако се у садржај појма друштвеног напретка угради квалитет живота, он се не може мерити само растом профита који извесно обезбеђује некима да живе у материјалном изобиљу, већ се мора узети у обзир и нпр. еколошка штета која се друштву наноси како би се профит изражен у БДП-у повећао. У свом извештају за 2006. заснованом на GPI као показатељу, ова двојица аутора заједно са Noah Slatery (2007), демонстрирају сву нереалност БДП-а као индикатора друштвеног прогреса на примеру неперципирања штете коју су два урагана произвела не само америчкој економији, већ и америчком друштву у целини.

Конструисање индекса попут HDI, GPI и сл. јасно показује да у свету сазрева свест о томе да пораст профита није једини индикатор прогреса људског друштва. Прогрес се, ипак, не може мерити само порастом материјалног богатства, већ и задовољењем других људских потреба које су сада угрожене идејом о максимизацији профита (нпр. здрава животна средина, право на здравље људи итд). Социолози попут Гиденса и Бека указују да, након постизања одређеног степена богатства,

долази до ситуације да раст профита више не доприноси друштвеном напретку, већ да га угрожава и то првенствено угрожавањем квалитета живота људи. Гиденс је у праву када наглашава како перманентни привредни раст „може доносити користи, али истовремено се почињу gomилати проблеми које доноси обиље. То не значи да од привредног раста треба одустати, већ да на њему не треба инсистирати без обзира на шире последице“ (2010:82).

Све ово води нас ка закључку да се друштвени развој (у Лукићевом значењу: напредак, прогрес) не може свести само на раст профита. „Развитак мора да се схвати као нешто сложеније, вишезначно, нешто што је и економско, друштвено, научно, културно. Он треба да има глобални карактер и да обухвати бројне појаве друштвеног живота, да одговара моралним и културним циљевима, укорењеним у историјском наслеђу сваког народа“ (Мајор, 1991: 66). Конструисани наведени и бројни други индикатори прогреса, много јасније указују да ли се Човечанство у целини и појединачна друштва крећу у правцу напретка или не. Међутим, чињеница да су конструисане показатељи помоћу којих је могуће прецизније измерити друштвени напредак, још увек нам не даје одговор на питање о факторима који ограничавају друштвени прогрес. Према нашем ставу, ти фактори су системске природе.

Капиталистички друштвени систем је заснован само на једном фактору - трци за стицањем новца и на само једном индикатору - расту профита. Светскаекономска криза, климатске промене, неоколонијални ратови за природне ресурсе итд. последица су глобалног капитализма. Он производи опасност не само по прогрес, већ и по сам опстанак људске културе. Глобални капитализам продукује раст неједнакости, како глобалних, тако и локалних, интензивира уништавања животне средине, тежи унификацији (значи: американизацији) свих традиционалних културних специфичности разних народа под окриљем законитог процеса глобализације што, према признању Алена Турена (2000), води „грађанском рату светских размера између оних који контролишу мреже технологије, финансијског капитала и информација, и свих оних индивидуа, група, нација и заједница које осећају да глобализација представља претњу њиховом идентитету“. Све ово нас више него јасно упозорава на последице са којима ће се свет суочити уколико се не окрене хуманистички оријентисаној парадигми друштвеног развоја. Она, свакако, мора да узме у обзир и раст профита, али и дистрибуцију материјалних вредности, стварање оптималних

услова за квалитетан живот људи, који свакако не живи оних 1,3 милијарде људи у свету који, према подацима Светске банке из 2008, опстају у границама „апсолутног сиромаштва“ (испод 2 USA \$ дневно). Ово подразумева и оспособљавање за живот у информацијском добу, а за то је предуслов писменост. Подаци UNESCO за 2011. указују да је у свету чак 775 милиона потпуно неписмених људи; обухвата сав спектар социјално-економских и културних права и могућност њиховог стварног уживања, укључујући и претпостављајући достојанствен положај човека у процесу рада и у односу на друге људе. „Солидарност је кључна реч развоја, заједнички напредак човечанства иде преко солидарног развоја. Или ће заиста бити заједнички или га неће бити“ (Мајор, Тангијан, 1997: 78). Овим би се суштински изменио културни образац савременог друштва. Али би то онда генерисало и квалитативну промену - промену система. Од система који почива на експлоатацији ка систему који почива на - солидарности. Истовремено, ова промена би представљала и претпоставку опстанка људске културе.

ЛИТЕРАТУРА

- Bek, U. (2011) *Svetsko rizično društvo: u potrazi za izgubljenom sigurnošću*. Novi Sad: Akademska knjiga
- Croeber A.L., Kluckhohn, C. (1963) *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*. New York: Vintage Books, Random House
- Gidens, E. (2010) *Klimatske promene i politika*. Beograd: Clío
- Golubović, Z. (2007) *Kultura*. U A. Mimica, M. Bogdanović (prir.) *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike
- Goričar, J. (1974) *Sociologija: osnovi marksističke opšte teorije o društvu*. Beograd: Rad
- Ilić, M. (1991) *Sociologija kulture i umetnosti*. Beograd: Naučna knjiga
- Kloskovska, A. (2005) *Sociologija kulture*. Beograd: Čigoja štampa
- Лукић, Р. (1995) *Основи социологије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, БИГЗ
- Lukić, R. (1959) *Osnovi sociologije*. Beograd: Savez udruženja pravника Jugoslavije
- Major, F. (1991) *Sutra je uvek kasno*. Beograd: Jugoslovenska revija; Republički zavod za proučavanje kulturnog razvitka Srbije

- Major, F., Tangijan, S. (1997) *UNESCO: ideal i akcija*. Beograd: zavod za međunarodnu prosvetnu, naučnu, kulturnu i tehničku saradnju Srbije; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Mandelbaum, M. (2004) *Ideje koje su osvojile svet : mir, demokratija i slobodna tržišta u dvadeset i prvom veku*. Beograd: Filip Višnjić
- Марковић, Д.Ж. (2005) Социјална екологија. Београд: Завод за удџбенике и наставна средства
- Марковић, Д.Ж. (2008) Глобална економија (Прилог социолошком проучавању глобализације). Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу
- Марковић, М. (1994) Филозофски основи науке. Изабрана дела, књ. 1. Београд: БИГЗ, ГЕНЕС-С штампа, Просвета, СКЗ
- Milošević, B. (2013) *Organizacija rada u globalnoj tranziciji (Prilozi Sociologiji organizacije)*. Beograd: Filip Višnjić, Prosveta
- Митровић, Љ. (2009) Транзиција у периферни капитализам. Београд: Институт за политичке студије
- Risman, D. (2006) *Usamljena gomila: studija o promeni američkog karaktera*. Novi Sad: Mediterran Publishing
- Talberth, J., Cobb, C., Slatery, N. (2007) *The Genuine Progress Indicator 2006: A Tool for Sustainable Development*. Oakland (CA): Redefining Progress http://web.pdx.edu/~kub/publicfiles/MeasuringWellBeing/Talberth_2006_GPI.pdf [приступљено 23. јуна 2013.]
- Touraine, A. (2000), *Can We Live Together? Equality and Difference*. Cambridge: Polity Press
- Vratuša, V. (2007), Razvoj, društveni. U A. Mimica, M. Bogdanović (prir.) *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike
- Зиновјев, А. (2002) Запад: феномен западњаштва. Београд: Наш дом; Lausanne: L'Age d'Homme

Uros V. Suvakovic

Milojica M. Sutovic

University in Pristina with contemporary Head Office in Kosovska
Mitrovica

Faculty of Philosophy Kosovska Mitrovica

Serbia

HUMANISTIC SOCIAL DEVELOPMENT AS PRESUMPTION OF HUMAN CULTURE SURVIVAL

Summary: *The research starts from the attitude that the culture does not comprise only spiritual but also the material culture, so that tradition and progress are two basic elements of culture as the social phenomenon.*

In the contemporary era, from the appearance of capitalism, the social development has been manifested by profit growth, i.e. by gross national product (GNP per capita). This criterion is important, but it cannot be the only one. Namely, it is clear that the material development of society measured only by profit started to jeopardize the survival of the Mankind, therefore the survival of the human culture on the Earth (e.g. climatic changes). Technical-technological progress cannot lead to the cultural progress if it endangers lives of people. Researches in the area of ecology and especially social ecology are the best evidence on this. Therefore, it is important that social development is oriented by value – humane, according to the real needs of the Human, and not only in accordance with the idea of “accumulation of wealth” (Marx), which would essentially change the cultural pattern of the contemporary world society.

Key words: *social development, humanitarian value orientation, culture.*